

УДК 338.46

О.В. ПАЛЕНИЧАК, кандидат економічних наук
Інститут сільського господарства Карпатського регіону

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ⁴

Визначальною умовою забезпечення населення основними видами продуктів харчування є проведення системної і цілеспрямованої продовольчої політики, яка передбачає здійснення комплексу правових, економічних і організаційних заходів. Однак на загальнодержавному рівні незавершеність інституційних перетворень, низький рівень технологічної структури агропромислового виробництва, зростаюча диференціація доходів населення в умовах економічного лібералізму призвели до кризових явищ у системі управління продовольчою безпекою.

Продовольча безпека, аграрний сектор, регіон, доходи населення, економічні механізми, екологічний маркетинг

Постановка проблеми. На сучасному етапі державного регулювання продовольчої безпеки особливої актуальності набуває обґрунтування її складових з урахуванням регіональних особливостей. Зокрема, для території Карпатського регіону характерним є використання ріллі на схилових землях, що не сприяє ефективному використанню ресурсно-виробничого потенціалу аграрного сектору. Аналіз сучасного стану продовольчого забезпечення регіону дозволяє виокремити проблеми локального характеру та шляхи їх вирішення на основі використання відповідних методів і механізмів. В умовах схилового землеробства з метою підвищення рівня продовольчого забезпечення стратегічно важливого значення набуває розробка і реалізація спеціальних цільових програм, які спрямовані на стабілізацію доходів аграрних товаровиробників, а також забезпечення населення продовольством в достатній кількості й асортименту.

Метою і завданням дослідження є обґрунтування організаційно-економічних засад підвищення рівня регіональної продовольчої безпеки регіону на основі використання економічних механізмів. Теоретичною і методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні методи наукового пізнання, фундаментальні положення економічної теорії, економіки сільського господарства. У процесі дослідження застосовувався системний підхід щодо обґрунтування організаційно-економічних засад підвищення рівня продовольчої безпеки регіону в умовах схилового

землеробства. Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи: теоретичного узагальнення, порівняльного і структурного аналізу, статистичних групувань та індексний при розгляді джерел формування продовольчих ресурсів на рівні регіону.

Результати досліджень. Досвід провідних країн свідчить, що розвиток аграрного сектора економіки є одним з основних чинників стабілізації соціально-економічних відносин як у регіонах, так і в країні в цілому, а отже, її продовольчої безпеки [1]. В Україні незавершеність інституціональних перетворень, низький рівень розвитку технологічної структури агропромислового виробництва, зростаюча диференціація доходів населення є серйозними внутрішніми загрозами продовольчої безпеки країни [2]. Доступність, можливість, сталість використання продовольства багато в чому залежать не тільки від зростання виробництва аграрної продукції та розвитку інфраструктури аграрного ринку, а й від екологічного маркетингу й торговельної політики і зв'язків на ринках аграрної продукції.

Проведені дослідження показують, що в умовах схилового землеробства (зони Передкарпаття і Карпати) обсяги виробництва рослинницької продукції (зернових, картоплі, овочів) на одну особу є близькими до аналогічних показників у цілому по Львівській області. Проте виробництво окремих видів трудомісткої тваринницької продукції є навіть вищими від загальнообласних показників: у цих зонах у всіх категоріях господарств обсяги виробництва м'яса ВРХ, свиней, а також молока дозволяють забезпечити населення відповідними продуктами харчування. Виробництво м'яса ВРХ і свиней (у забійній вазі) на одну особу складає 21,3 і 46 кг, молока – 514,7 кг. Водночас, слід зазначити, що рівень купівельної спроможності населення у зоні схилового землеробства є порівняно нижчим ніж в цілому по області, що негативно впливає на економічну доступність продовольства.

Згідно статистичних даних середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників у зонах Передкарпаття і Карпатах, які мають менш сприятливі природно-кліматичні умови для ведення сільського господарства, є нижчою від аналогічного показника в цілому по області та щодо законодавчо встановленого розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб й розміру мінімальної заробітної плати (таблиця).

Середньомісячна заробітна плата у розрізі природно-кліматичних зон
Передкарпаття і Карпат Львівської області

Регіон	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Передкарпаття	2032	2387	2583	2755	3441
Карпати	1946	2357	2642	2726	3411
Львівська обл.	2244	2578	2789	2961	3646
	У % до прожиткового мінімуму				
Передкарпаття	227,2	222,4	225,2	223,8	280,0
Карпати	217,6	219,7	230,3	226,2	282,5
Львівська обл.	251,0	240,2	243,1	243,1	299,3

Враховуючи те, що у зонах Передкарпаття і Карпат середньомісячна заробітна плата є меншою від загальнообласного показника, важливого значення набуває розробка та реалізація заходів, спрямованих на підвищення рівня економічної доступності продовольства у регіоні. Концептуальна схема підвищення рівня продовольчої безпеки регіону шляхом використання економічних механізмів представлена на рисунку.

У досліджуваному регіоні основним фактором, який визначає спеціалізацію аграрних підприємств, є наявність ринків збуту сільськогосподарської продукції. Водночас використання посередницьких структур у процесі реалізації сільськогосподарської продукції негативно позначається на закупівельній ціні та прибутковості виробництва. Однією із важливих умов удосконалення системи формування збутової політики на ринку екобезпечної продукції АПК є об'єднання виробників, які повинні побудувати взаємовигідні відносини з владою та ініціювати розробку й реалізацію спеціальних регіональних програм розвитку сільського господарства і продовольчого забезпечення. Світовий і вітчизняний досвід свідчить про те, що об'єднання зусиль сільськогосподарських і переробних підприємств – найбільш ефективний шлях подолання кризових явищ та реалізації завдань у сфері виробництва продовольства. Сучасна економічна наука визначила різні форми вертикальної та горизонтальної інтеграції, які можуть бути застосовані у сфері виробництва та реалізації продовольчих товарів [4].

Оскільки гарантування постачання екологічною продукцією є важливою складовою агропродовольчого ринку особливої актуальності набуває розвиток екологічного маркетингу. Метою екологічного маркетингу є посилення екологічних вигод продукту і їх сприйняття споживачами.

Питання, які при цьому доводиться вирішувати, стосуються визначення однорідних цільових груп споживачів, вивчення їх реакції на пропозицію, оцінки ступеня розбіжностей екологічних мотивів і дій у споживача, визначення різних цільових сегментів ринку, вибору форми дії на сегменти тощо [5]. Екобезпечна продукція включає чотири рівні якості: висока якість основної корисності продуктів харчування - прийнятність до споживання, енергетична та біологічна цінність, смак, зовнішній вигляд; екологічна якість продукту в цілому — відсутність шкідливих речовин, його використання, вживання або споживання не шкодить здоров'ю, не має значної негативної дії на природне середовище; екологічна якість виробництва — мінімізація використання ресурсів та енергії, зниження виробничих викидів і відходів всіх видів; екологічна якість утилізації відходів — застосовується упаковка продуктів харчування, придатна до рециркулювання (повторного використання) [6].

На регіональному рівні обґрунтування цілей екологічного маркетингу та оцінка життєвого циклу продукції є важливими складовими вдосконалення системи гарантування безпеки і контролю якості по всьому ланцюжку виробництва, зберігання, транспортування, переробки і реалізації. В умовах схилового землеробства (зона Передкарпаття і Карпат) сільськогосподарські підприємства мають порівняно гірші умови господарювання, але вирощують екологічно безпечну продукцію.

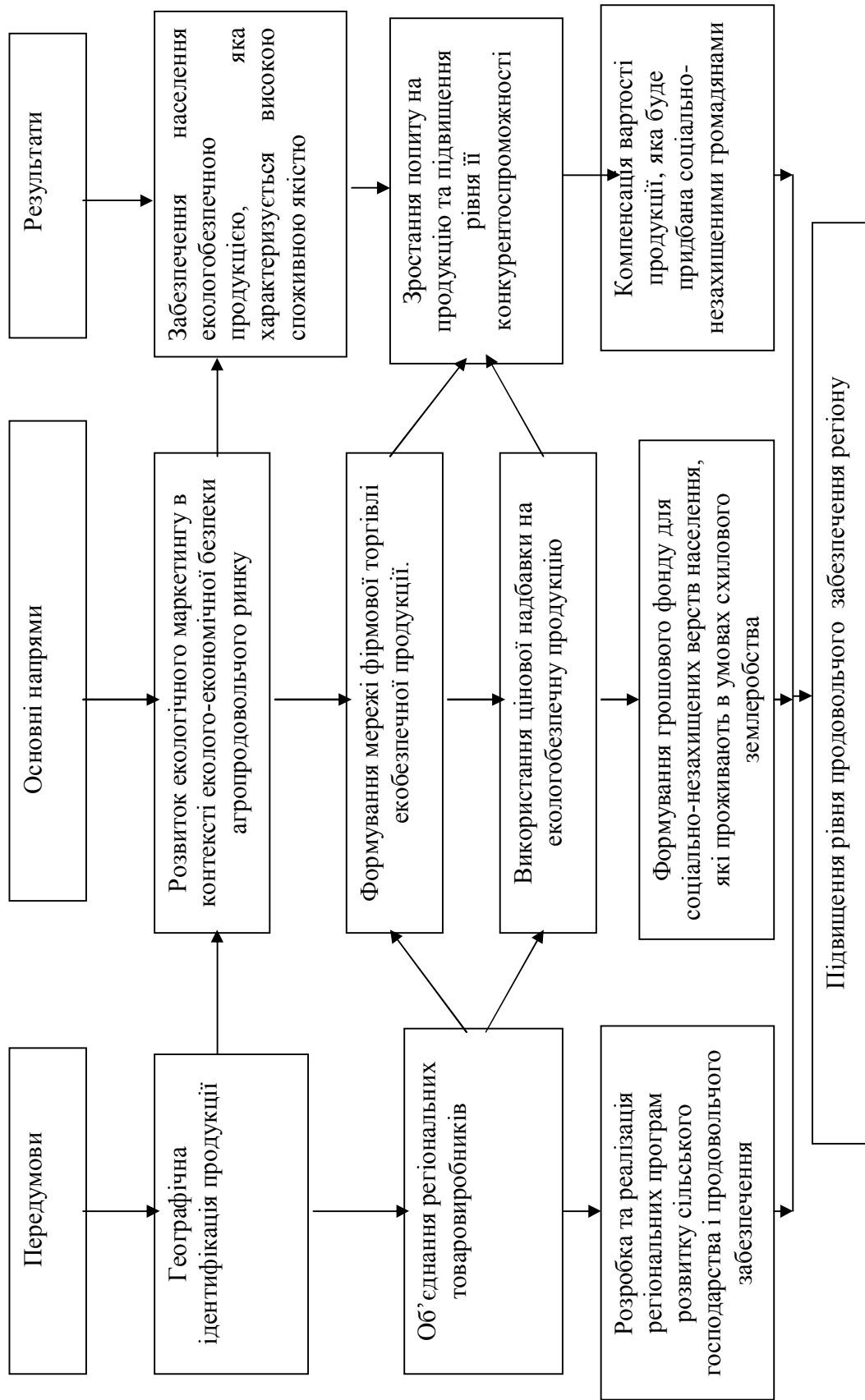

Рис. Концептуальна схема підвищення рівня продовольчої безпеки регіону в умовах схилового землеробства

Джерело: Авторська розробка.

Відповідно у цьому регіоні у процесі розвитку екологічного маркетингу основна увага має бути приділена високій біологічній цінності та екологічній якості продукції в цілому. Наприклад, при інформуванні покупців про молоко і молочну продукцію, акцент повинен бути на природних пасовищах, на яких була вирощена відповідна продукція, що свідчитиме про її особливий смак і поживну цінність.

З кожним роком збут екопродуктів набирає все більшого обороту через операторів торгівлі традиційними продуктами харчування. Ринок екобезпечної продукції розвивається і сьогодні все більше звичайних покупців готові платити більш високі ціни за повноцінні і здорові продукти харчування високої якості. Таким чином, знання споживчої психології надає компаніям неоцінену можливість створення ефективних цільових важелів впливу на потенційних споживачів [7]. У зв'язку з цим зростає роль географічної ідентифікації продукції як чинника її конкурентоспроможності. У вітчизняному законодавстві розмежовують два поняття: просте зазначення походження товару (не підлягає реєстрації); кваліфіковане зазначення походження товару, що об'єднує два терміни – назву місця походження товару й географічне зазначення походження товару, що підлягає реєстрації. Вони в цілому зводяться до визначення «регіонального продукту» як розширеного поняття «географічного зазначення походження товару» та «назви місця походження товару» [8].

Географічна ідентифікація сільськогосподарської продукції, яка вирощена в умовах схилового землеробства, але в екологічно чистій місцевості сприятиме формуванню важливих передумов для зростання попиту на окремі види продовольчих товарів та підвищення рівня їх конкурентоспроможності. У спеціалізованих магазинах еко-продуктів така продукція, яка вирощена на схилових землях, може реалізовуватися за вищими цінами. Використання цінової надбавки (1-10%) на відповідні продукти дозволить сформувати грошовий фонд для компенсації вартості продукції, яка буде придбана соціально-незахищеними громадянами адміністративних районів, в яких землі сільськогосподарського призначення знаходяться на схилових землях і характеризуються порівняно низьким рівнем родючості. Запропонований принцип боніфікації у процесі продовольчого забезпечення населення доцільно передбачити при розробці відповідної регіональної програми продовольчого забезпечення населення. Така програма має бути узгоджена з державними та відомчими програмами та планами, в тому числі у сфері агропромислового комплексу. Зокрема, об'єднанням виробників, доцільно ініціювати регіональну програму «Продовольче забезпечення населення в умовах схилового землеробства». При цьому основна увага має бути приділена соціально-незахищеним сім'ям або самотнім особам, які мають середньомісячні доходи менше прожиткового мінімуму. Для цієї категорії громадян, на нашу думку, необхідно

надати можливість придбання продовольчої продукції за мінімальними цінами у мережі фірмової торгівлі, яка би діяла районних центрах.

Висновки. Аналіз сучасного стану, тенденцій та перспектив функціонування аграрних підприємств, які здійснюють сільськогосподарське виробництво в умовах схилового землеробства свідчить, що у процесі формування організаційно-економічних засад підвищення рівня продовольчої безпеки регіону важлива роль належатиме екологічному маркетингу в контексті еколого-економічної безпеки агропродовольчого ринку на основі її географічної ідентифікації, удосконалення системи формування збутової політики шляхом об'єднання товаровиробників, а також розвитку мережі фірмової торгівлі.

З метою підвищення рівня продовольчого забезпечення населення, яке проживає в умовах схилового землеробства, доцільно сформувати грошовий фонд за рахунок використання цінової надбавки на екологічнобезпечну продукцію у спеціалізованих магазинах еко-продуктів для компенсації вартості продукції, яка буде придбана соціально-незахищеними громадянами адміністративних районів, в яких землі сільськогосподарського призначення знаходяться на схилових землях і характеризуються порівняно низьким рівнем родючості.

Бібліографічний список

1. Гасуха Л. Розвиток агропромислового комплексу як основа гарантування продовольчої безпеки держави / Л. Гасуха // Економіст. - 2012. - № 9. Басюркіна Н.Й. Організаційно-економічний механізм забезпечення продовольчої безпеки Одеського регіону / Н.Й. Басюркіна // Економічні інновації. – 2012. – Вип.47. – С. 23.

2. Економічне і соціальне становище Львівської області. Статистичний збірник. / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів. – 2016. – 362 с.

3. Романюк М.І. Організаційно-економічні засади продовольчого забезпечення та напрями його удосконалення а регіоні: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Київ, 2007. – С.16.

4. Воронєцька І.С. Розвиток екологічного маркетингу в контексті еколого-економічної безпеки агропродовольчого ринку / І.С. Воронєцька // Економіка природокористування і охорона навколишнього середовища: Зб. наук. пр. [У 2 ч.]. — К.: ІЕПіСР НАН України, 2011. — Ч. 2. — С. 86–94.

5. Хромушина Л.А. Екологізація сільського господарства як основа еколого-економічної безпеки / Л.А. Хромушина // Вісник СНАУ. — Серія «Фінанси та кредит». — 2008. — № 1. — С. 278–283.

6. Воронецька І.С. Формування збутової політики на ринку екобезпечної продукції АПК // Національна бібліотека України – 2012.

[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/2012_7 - 9/12_79_03.pdf

7. Беженар І.М., Малік Л.М. Географічна ідентифікація продукції як чинник її конкурентоспроможності //І.М. Беженар, Л.М. Малік //Економіка АПК, 2015, №12. - С. 87.

Одержано редколегією 20.09.2016 р.

О.В. ПАЛЕНИЧАК

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ
ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА ПУТЕМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ**

Определяющим условием обеспечения населения основными видами продуктов питания является проведение системной и целенаправленной продовольственной политики, которая предусматривает осуществление комплекса правовых, экономических и организационных мероприятий. Однако на общегосударственном уровне незавершенность институциональных преобразований, низкий уровень технологической структуры агропромышленного производства, растущая дифференциация доходов населения в условиях экономического либерализма привели к кризисным явлениям в системе управления продовольственной безопасностью.

O. PALENICHAК

**ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FUNDAMENTALS OF
FOOD SAFETY IMPROVEMENT AREA BY USING ECONOMIC
MECHANISM**

An important prerequisite for public basic kinds of food are systemic and targeted food policy, which involves complex legal, economic and organizational measures. However, at the national level incompleteness of institutional reforms, low technological structure of agricultural production, increasing income differentiation in terms of economic liberalism led to a crisis in the system of food security.